

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ОСІБ, ЯКІ ОГОЛОШЕНІ У МІЖНАРОДНИЙ РОЗШУК

Басиста І.В.,
д.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін та ОРД
Національна академія внутрішніх справ

Максимів Л.В.,
к.ю.н., науковий співробітник
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню деяких особливостей спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо осіб, які оголошені у міжнародний розшук з метою їх видачі (екстрадиції). З'ясовано значення термінів «міжнародний» та «міждержавний» розшук осіб, які переходять від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності. Виділено основні умови здійснення спеціального досудового розслідування.

Ключові слова: міжнародний розшук, міждержавний розшук, видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, екстрадиція, спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Басиста І.В., Максимів Л.В. / НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СПЕЦИАЛЬНОГО ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В ОТНОШЕНИИ ЛИЦ, ОБЪЯВЛЕННЫХ В МЕЖДУНАРОДНЫЙ РОЗЫСК / Национальная академия внутренних дел, Украина

Статья посвящена освещению некоторых особенностей специального досудебного расследования уголовных правонарушений в отношении лиц, которые объявлены в международный розыск с целью их выдачи (экстрадиции). Выяснено значение терминов «международный» и «межгосударственный» розыск лиц, скрывающихся от органов следствия и суда с целью уклонения от уголовной ответственности. Выделены основные условия осуществления специального досудебного расследования.

Ключевые слова: международный розыск, межгосударственный розыск, выдача лиц, совершивших уголовное преступление, экстрадиция, специальное досудебное расследование уголовных правонарушений.

Basysta I.V., Maksymiv L.V. / SOME ASPECTS OF SPECIAL PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES ON PERSONS THE INTERNATIONAL WANTED LIST / The National Academy of Internal Affairs, Ukraine

The problem of holding a person criminally liable, that hiding from the investigating authorities and the court to evade criminal responsibility and announced in interstate and / or international arrest warrant for the purpose of extradition (extradition), despite the considerable scientific developments in this area, there still. In connection with the adoption of the Law of Ukraine «On amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine regarding the inevitability of punishment for certain crimes against national security, public safety and corruption offenses» of 07.10.2014 the current Criminal Procedure Code of Ukraine was supplemented the head 24¹ «Features Special pre-trial investigation of criminal offenses».

The article is devoted to highlighting some features of special pre-trial investigation of criminal offenses against those who put on the international wanted list for the purpose of extradition. Found out the meaning of «international» and «interstate» wanted persons fleeing from the investigation and trial to evade criminal responsibility. A combine these types of investigation called «international search» with a single point of information exchange Interpol.

The main conditions of the special pre-trial investigation: 1) the crimes listed in Article 297¹ CPC; 2) suspected of hiding from investigation and trial to evade criminal responsibility; 3) the suspect announced in interstate and / or international wanted list.

On request the implementation of the special pre-trial investigation to the investigating judge has the right to appeal a prosecutor or investigator in agreement with the prosecutor. The petition shall include: a summary of the circumstances of the criminal offense in respect of which filed a petition; legal qualification of the criminal offense indicating the articles (of the article) of the Law of Ukraine on criminal liability; the circumstances that give reason to suspect a person of committing a criminal offense and reference to the circumstances; information on how to declare a person in interstate and / or international wanted list; the circumstances that the suspect is hiding from the investigating authorities and the court to evade criminal responsibility; the list of witnesses whom the investigator, the prosecutor considers it necessary to question when considering the application.

Key words: international wanted list, interstate search, extradition of persons who committed a criminal offense, extradition, special pre-trial investigation of criminal offenses.

Проблема притягнення особи до кримінальної відповідальності, яка переходить від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошена у міждержавний та/або міжнародний розшук з метою видачі (екстрадиції), незважаючи на чималі наукові напрацювання у цій сфері, існує ще й досі. У зв'язку з прийняттям закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07.10.2014 [1] чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) доповнено главою 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень». Оскільки практика застосування зазначених

норм відсутня, то окремі положення потребують детального дослідження, тлумачення і рекомендацій щодо правильності їх застосування.

Мета статті полягає у висвітленні деяких аспектів спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо осіб, які оголошені у міжнародний розшук, виявленні наявних проблем та окресленні шляхів їх вирішення.

Термін «спеціальне досудове розслідування» походить від слова «in absentia», що в перекладі з англійської означає «за відсутності», «заочно», тобто спеціальне досудове розслідування здійснюється за відсутності підозрюваного щодо якого провадиться розслідування. З метою притягнення до відповідальності особи, яка переходить від органів досудового слідства та суду або оголошена в міжнародний розшук, виникла необхідність запровадження такої форми досудового розслідування.

Спеціальне досудове розслідування здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК, з урахуванням положень глави 24¹ «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень».

Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110 2, 111, 112, 113, 114, 114 1, 115, 116, 118, частинами другою – п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 258, 258 1, 258 2, 258 3, 258 4, 258 5, 348, 364, 364 1, 365, 365 2, 368, 368 2, 368 3, 368 4, 369, 369 2, 370, 379, 400, 436, 436 1, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447 Кримінального кодексу України стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук [2]. Тобто законодавцем визначено чіткий перелік складів злочинів, за вчинення яких можна здійснювати спеціальне досудове розслідування щодо підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Тому, виходячи із законодавчого положення, можна виділити основні умови здійснення спеціального досудового розслідування: 1) вчинення злочинів, перелік яких міститься у частині 2 статті 2971 КПК; 2) підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 3) підозрюваний оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням із прокурором. У клопотанні зазначаються:

1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;

2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;

4) відомості щодо оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук;

5) виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;

6) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання [2].

Законодавцем передбачено основний перелік інформації, за наявності якої прокурор або слідчий за погодженням із прокурором має право звернутися з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді. Розглянемо детальніше означені обставини. По-перше, у клопотанні відображається стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі час, місце його вчинення, а також інші суттєві обставини, відомі на момент підготовки клопотання. По-друге, до клопотання заносяться відомості щодо особи (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство), яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, а також докази того, що саме ця особа підозрюється у вчиненні даного кримінального правопорушення. Відповідно до частини 1 статті 84 КПК доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження

та підлягають доказуванню [2]. Тобто у клопотанні зазначаються встановлені обставини з посиланням на процесуальні джерела доказів, якими відповідно до частини 2 статті 84 КПК можуть бути показання, речові докази, документи, висновки експертів [2].

Що стосується відомостей щодо оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук, які заносяться до клопотання, то серед науковців виникає питання: що мається на увазі під такими відомостями і які саме документи можуть свідчити про оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук [3]. У правоохоронній діяльності прийнято розрізняти два поняття «міжнародний розшук» та «міждержавний розшук», що впливає з аналізу відомчих нормативно-правових документів. Так, у методичних рекомендаціях Головного слідчого управління МВС України відзначалося, що розрізняють такі види розшуку:

1. Державний розшук – розшукові заходи, що здійснюються в місцях можливого знаходження, виявлення розшукуваного, а також заходи блокування з використанням централізованих обліків на рівні району, міста, області.

2. Міждержавний розшук – це комплекс розшукових та оперативно-розшукових заходів, які здійснюються на території країн – учасниць СНД за ініціативою правоохоронних органів однієї із зазначених країн з метою отримання інформації про ймовірне місцезнаходження безвісти зниклих людей, виявлення, арешту та видачі (екстрадиції) осіб, які переховуються від слідства, суду, виконання вироку, установлення особи невідомого трупа. Міждержавний розшук оголошується у разі, коли заходи розшуку, ужиті державою – ініціатором розшуку – не привели до встановлення або затримання розшукуваної особи і є підстави передбачати, що особа, яка оголошена в розшук, виїхала або мала намір виїхати в іншу країну СНД, або є відомості про наявність родинних чи інших зв'язків розшукуваного на території однієї або декількох країн Співдружності. (Формування і ведення централізованого інформаційного масиву міждержавного розшуку здійснюється Головним інформаційно-аналітичним центром Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації в рамках Міждержавного інформаційного банку, який функціонує відповідно до Угоди про взаємодієносини міністрів внутрішніх справ у сфері обміну інформацією від 03.08.1992).

3. Міжнародний розшук – це комплекс розшукових, інформаційно-довідкових та інших заходів, що здійснюються Національним центральним бюро Інтерполу на території держав – учасниць МОКП-Інтерпол відповідно до норм міжнародного права, а також відповідно до України з метою отримання інформації про місцезнаходження безвісно зниклих осіб, невідомих трупів, виявлення, арешту і видачі (екстрадиції) осіб, які переховуються від слідства, суду та виконання вироку [4].

У подальшому в аналізованих нами методичних рекомендаціях ГСУ МВС України законодавець вже вживав обидва терміни як слова-синоніми, відображаючи їх у дужках, тобто, як нам видається, розмежування таких видів розшуку, як міжнародний та міждержавний, на практиці було чисто формальним.

Український тлумачний словник, Великий тлумачний словник сучасної української мови, Академічний тлумачний словник (1970-1980) трактують поняття «міждержавний» у такому значенні: 1) що стосується ряду держав; що існує, відбувається між державами; 2) спільний для декількох держав, що об'єднує їх у якому-небудь аспекті [5; 6; 7]. Поняття «міжнародний» у вказаних словниках міститься у такому значенні: 1) стосується відносин між народами і країнами; 2) який існує між народами, поширюється на них; 3) у якому беруть участь представники різних країн, народів [5; 6; 7]. З аналізу вказаних термінів випливає, що поняття «міждержавний» стосується певного кола держав, а «міжнародний» використовують для

відображення зв'язку між країнами, народами, синонімом якого може бути «інтернаціональний». Із цього випливає, що поняття «міждержавний» набагато вужче, ніж «міжнародний». Крім того, поняття «міждержавний розшук» охоплюється поняттям «міжнародний розшук».

Поділяючи розшук на «міждержавний» та «міжнародний», практичні працівники зіштовхуються ще з однією проблемою, яка полягає у відсутності єдиного обліку осіб, які оголошені в розшук за межами своєї держави. Так, якщо особу оголошують у міждержавний розшук, то даних в Інтерполі про те, що вказана особа розшукується, немає. Тому у разі, коли міждержавний розшук не дав позитивного результату, виникає необхідність ще раз оголошувати особу, але уже в міжнародний розшук. Ми вважаємо, що така довготривала процедура розшуку призведе до того, що розшукувана особа зможе надійно скритися від правоохоронних органів. Тому, на наше переконання, недоцільно виділяти як окремий вид розшуку «міждержавний розшук», а необхідно об'єднати вказані види розшуку під назвою «міжнародний розшук» з єдиним центром обміну інформацією МОКП – Інтерпол.

У разі прийняття рішення про оголошення міжнародного розшуку особи Генеральний секретаріат видає спеціальний документ – циркулярне повідомлення (DIFFUSION). Видання такого документа означає оголошення Інтерполом міжнародного розшуку, а його направлення до НЦБ усіх країн-учасниць – його початок. Взагалі, розшук осіб, насамперед, поділяється на п'ять видів (п'ять серій – «А», «В», «С», «D», «F»). Для оголошення кожного з них в Інтерполі введений власний формений бланк – циркуляр. Усі п'ять стандартних форм циркулярів про розшук осіб складені за однією формою, незважаючи на те, що у кожного з них своє призначення. Циркуляри прийнято називати «червоний», «зелений», «синій», «жовтий» та «чорний». Такі назви вони отримали тому, що у правому верхньому куті кожного з них розміщений прямокутник розміром 3,5x4,0 см відповідного кольору. Інформація щодо оголошення особи в міжнародний розшук вноситься до розшукових обліків Генерального секретаріату Інтерполу категорій «Червона картка» та «Жовта картка», що вважається початком міжнародного розшуку [8, с. 99].

У клопотанні зазначаються відомості про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, а саме кількість відвідувань за місцем проживання, підтверджені матеріали про відсутність підозрюваного за вказаною адресою, відібрання пояснень із цього приводу у родичів та сусідів.

Згідно із пунктом 6 частини 2 статті 2972 КПК України у клопотанні про здійснення спеціального досудового розслідування зазначається перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання. Згідно з частиною 3 статті 2973 КПК під час розгляду клопотання слідчий суддя має право заслухати

будь-якого свідка. Із цього приводу виникають питання, оскільки не зрозуміло, свідки під час розгляду клопотання будуть допитуватися чи заслуховуватися. Чинним КПК врегульовано порядок допиту свідка, а що мав на увазі законодавець під терміном «заслуховування», не зрозуміло [3]. Оскільки тлумачення терміна «заслуховування» відсутнє у КПК, тому, очевидно, законодавцем вжито термін «заслухати» як синонім терміна «допитати». З метою приведення до єдиної термінології пропонуємо внести зміни до частини 3 статті 2973 КПК, замінивши термін «заслухати» на «допитати», і викласти її в новій редакції:

«Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням сторін кримінального провадження або за власною ініціативою допитати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування».

Статтею 2973 КПК передбачено, що клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядається слідчим суддею не пізніше десяти днів із дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника [2]. Відповідно до КПК особою, яка подала клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, може бути прокурор або слідчий за погодженням із прокурором. Якщо підозрюваний самостійно не залучив захисника, слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для залучення захисника. Слідчий суддя постановляє ухвалу, якою доручає відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття у зазначені в ухвалі час і місце для участі у кримінальному провадженні. Ухвала про доручення призначити адвоката негайно направляється відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, і є обов'язковою для негайного виконання. Невиконання, неналежне або несвоєчасне виконання ухвали про доручення призначити адвоката тягнуть відповідальність, встановлену законом [2]. За наслідками розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Отже, з метою притягнення до відповідальності особи, яка переховується від органів досудового слідства та суду або оголошена в міжнародний розшук, виникла необхідність запровадження спеціального досудового розслідування. Основними умовами здійснення спеціального досудового розслідування є: 1) вчинення злочинів, перелік яких міститься у частині 2 статті 2971 КПК; 2) підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 3) підозрюваний оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини: Закон України від 07.10.2014 № 1689-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1689-18>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Особливості здійснення захисту під час розгляду клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bmp-consulting.com.ua/uk>
4. Методичні рекомендації щодо порядку та умов екстрадиції до України обвинувачених на стадії досудового слідства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://donumvd.dn.ua>
5. Український тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : language.br.com.ua
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. Вячеслава Бусел [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lingvo.ua
7. Академічний словник української мови (1970-1980): в 11 томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : sum.in.ua
8. Некрасов В. А. Використання можливостей НЦБ Інтерполу в Україні: у боротьбі зі злочинцями : навчальний посібник / В. Б. Смелік, С. Є. Житняк. – К.: КНТ, Видавничий дім «Скіф», 2008. – 168 с.